

охопили усього обширу українських земель і всіх прошарків населення. Вплив і успіхи Реформації в Україні не були тривалими. Християнська церква продовжує існувати, але не дає широкому загалу доступу до Біблії. Самоусвідомлення себе людиною «вільною особистістю» не відбулося. І як наслідок, не формується молодий клас буржуазії, який і дав поштовх розвитку економіки.

Станом на сьогодні економіку України відмежовує від економік Заходу не тільки відсутність тих чи інших законів, але і фундаменту, на якому б могли впроваджуватись у життя реформи. Цим фундаментом і є моральні цінності.

Наголошуючи на важливості морально-етичних засад у підготовці майбутніх економістів переконана, що і викладач іноземної мови має не відсторонюватись на своїх заняттях від цієї проблеми.

Висновки з проведеного дослідження. Реформація змінила свідомість людини, відкрила перед нею нові духовні обрії. Людина одержала волю самостійно мислити, звільнився від авторитарної опіки, отримала вищу для неї санкцію — релігійну — на те, що тільки власний розум і совість можуть підказати їй, як варто жити. Таким чином, морально-ціннісні орієнтири в економічній діяльності є ваговою складовою підготовки студентів-економістів до міжкультурної комунікації.

Література

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. — К.: Ленвіт, 2003. — 261 с.

2. Маслікова І.І. Основні етико-економічні проблеми та напрями в історії західноєвропейської філософської думки / І.І. Маслікова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка — К., 2005. — С. 23–30.

3. DAS DEUTSCHE NETZWERK. WIRTSCHAFTSETHIK.

Режим доступу: <http://www.uni-muenster.de/imperia/md/content/fb2/c-systematische-theologie/christlichesozialwissenschaften/gabriel/wirtschaftsethik.pdf> — Назва з екрана.

4. Реформатский взгляд.

Режим доступу: <http://www.reformed.org.ua/2/34/Weber>

Островська І.Г.

старший викладач

кафедри німецької мови

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ВВІЧЛИВІСТЬ ЯК УНІВЕРСАЛЬНА КОМУНІКАТИВНА КАТЕГОРІЯ

Анотація. У статті представлені аналіз і характеристика категорії ввічливості та розглянуто функції ввічливості у міжкультурній комунікації.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, мовленнєвий етикет, категорія ввічливості, позитивна ввічливість, негативна ввічливість, принцип кооперації, максима.

Abstract. The article presents the analysis and description of the category of politeness and outlines functions in the intercultural communication.

Key words: intercultural communication, language etiquette, category of politeness, positive politeness, negative politeness, principle of cooperation, maxim.

В усьому світі завдяки постійному зростанню глобалізації, інтеграції й міграційних процесів міжнародні та міжкультурні контакти стали важливою частиною сучасності. Сьогодні відбувається інтернаціоналізація усіх аспектів життя, тому ефективне спілкування з представниками інших культур набуває великого значення в сферах науки, освіти, політики й, особливо, в економіці.

Українські підприємства також виходять на міжнародні ринки і їх успішність залежить від їхньої конкурентоспроможності. Цей процес зумовлює необхідність у підготовці висококваліфікованих фахівців з знанням іноземної мови й культури, спроможних працювати в іншомовних середовищах і досягати успішних результатів в міжкультурному спілкуванні. Німецький учений Ю. Болтен підкреслює: «міжкультурна компетенція це успішна цілеспрямована комбінація індивідуальної, соціальної, професійної і стратегічної поведінки в міжкультурному контексті» [1].

Міжкультурна комунікація стає прикметною рисою сучасного суспільства, а її розвиток — одним з пріоритетних напрямів системи освіти. Тому сьогодні існує посилений інтерес до міжкультурної комунікації й компетенції, зокрема до мовленнєвого етикету, а саме: як правильно вступити в комунікативний акт, уміти вербально та невербально підтримати його та завершити. Оскільки етикетні правила можуть відрізнятися, як у малих соціальних групах, так і в національних культурах, то знання цих правил має велике значення для взаєморозуміння при спілкуванні особистостей, які виростили в умовах різних культур. За словами Ф. Бацевича — «незнання або неадекватне відтворення норм мовленнєвої та немовленнєвої поведінки створює труднощі в спілкуванні представників різних лінгвокультурних спільнот і може спричинити різноманітні комунікативні девіації [2, с. 251].

У центрі уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників стоїть поняття категорії ввічливості як універсальної комунікативної категорії в сучасній лінгвістиці. Тому актуальність даного дослідження зумовлена зростанням ролі міжкультурної комунікації, формуванням нових вимог до вивчення іноземної мови та до якості міжкультурного комунікативного процесу, результативність якого залежить від уміння володіти формами мовного етикету й ввічливості, які в кожній країні ґрунтуються на власних етнокультурних традиціях.

Ввічливість як предмет наукового дослідження традиційно пов'язують з культурою мови, мовним етикетом, яким приділяється велика увага. Під ввічливістю зазвичай розуміють вміння шанобливо і тактовно спілкуватися з людьми, готовність знайти компроміс і вислухати протилежні точки зору. Мета принципу ввічливості — за ствердженням Н. Формановської — підтримувати соціальну рівновагу, яка дозволяє результативно спілкуватись [3, с. 13].

Наприкінці ХХ ст. з'явилась велика кількість робіт, які присвячені питанню ввічливості і різним аспектам її вивчення як зарубіжними (Х. Арндт, І. Гоффман, Е. Гуді, Г. Каспер, Ф. Кульмас, Т. Кочман, Р. Лакофф, Р. Уотс, Б. Фрейзер,

У. Ноулен та ін.), так і вітчизняними вченими (Н. Бабич, М. Білоус, В. Литовченко, О. Мельничук, Н. Плющ, М. Телеки, В. Шинкарук та ін.).

Піонерами сучасного лінгвістичного дослідження категорії ввічливість є насамперед П. Браун і С. Левінсон та Р. Лакофф і Дж. Ліч. Їх праці базуються на понятті «face» — обличчя. Поняття обличчя як найважливішої цінності було вперше введено І. Гоффманом.

П. Браун і С. Левінсон пропонують розглядати ввічливість як збереження обличчя. П. Браун і С. Левінсон, розвиваючи цей погляд на ввічливість, називають обличчя універсальним поняттям, що є своєрідним соціальним іміджем, в збереженні якого зацікавлений кожен член суспільства [4]. Категорія «обличчя» («втрата обличчя») є уявленням індивідуума про самого себе, і, одночасно, його соціокомунікативним іміджем, пов'язаним з поняттями мовної/комунікативної і соціальної особистості.

Розрізняють два типи «обличчя» позитивне і негативне обличчя. Позитивне співвідноситься з бажанням сприйматися і оцінюватися як соціальна особистість, негативне — з бажаннями особистості добитися того, щоб її діям не перешкождали. Відповідно до двох типів обличчя дослідники розвивають стратегії позитивної і негативної ввічливості.

Ф. Бацевич дає наступні дефініції ввічливості:

Ввічливість негативна — у теорії міжособистісного і міжкультурного спілкування П. Браун і С. Левінсона — тип комунікативної поведінки, коли учасники спілкування з метою підтримання кооперативної комунікації мають право на свободу дій, невтручання у власний і чужий внутрішній світ, несприйняття неприємних предметних і комунікативних зобов'язань тощо.

Ввічливість позитивна — у теорії міжособистісного і міжкультурного спілкування П. Браун і С. Левінсона — позитивний образ себе як адресанта та іншого учасника спілкування як адресата, який потрібно постійно підтримувати у спілкуванні, щоб останнє було кооперативним. Ввічливість позитивна передбачає вживання адресантом мовних засобів, які «піднімають» образ адресата і «не опускають» власний [5].

Таким чином, позитивна ввічливість спрямована на солідарність, зближення з адресатом в той час, як негативна ввічливість спрямована на збереження дистанції між мовцем і слухачем.

З іншої сторони поняття «ввічливість» інтерпретується П. Грайсом, Р. Лакофф, та Дж. Лічом як раціональний засіб який базується на принципі кооперації й максимум і який поділяють всі учасники міжкультурної комунікації.

П. Грайс у своїй роботі «Logic and Conversation» вперше сформулював правила, яких повинні дотримуватись співрозмовники. Його принцип кооперації включає чотири правила: кількості, якості, відношення і манери мови. Кожен з них складається з більш специфічних максимум, які регулюють мовленнєву поведінку.

На думку П. Грайса можливе використання й максима ввічливості [6, с. 47]. Дані максими допомагають раціонально використовувати мову і відрізняються від правил граматики. Якщо порушення правил граматики свідчить про незнання

мови, то порушення мовних максим може сприйматися як сигнал про певні наміри співрозмовника.

П. Грайс також зазначив, що виділені ним принципи направлені на ефективність передачі інформації, але він не брав до уваги експресивний аспект мови. Його правила більше підходять до ділового спілкування.

Інші дослідники, такі як Б. Фрейзер і У. Ноулен пропонують розглядати ввічливість як договір про введення діалогу. Вони виходять з того, що кожен учасник комунікації має певний набір уявлень як про свої права і обов'язки так і партнера. У кожному конкретному випадку учасники комунікації усвідомлюють, що вони повинні поводитись у відповідності з договором і, як правило, так і поведуться. Така поведінка є нормою і тому не сприймається як ввічлива. Сприймається тільки порушення принципу кооперації, тобто те, що є неввічливим [7].

За словами Б. Фрейзера, учасники комунікації не оголошують про свій намір бути ввічливими. У процесі спілкування вони поведуться у відповідності з принципом кооперації, тобто згідно з договором. Висловлювання не можуть бути ввічливими або неввічливими, так само, як не може бути ввічливою або неввічливою мова. Ввічливими можуть бути учасники комунікації і тільки в тому випадку, якщо їх висловлювання відповідають нормам, установленим для конкретного комунікативного контексту [8, с. 233].

Основний аспект теорії Б. Фрейзера полягає в тому, що він представив ввічливість як динамічний, мінливий концепт. Даний підхід є, на нашу думку, важливим, оскільки дозволяє говорити про ввічливість як гнучку систему.

На початку нового століття були опубліковані нові праці з даної проблематики, в яких було далі проаналізовано вже існуючі підходи до розуміння поняття «ввічливість» і запропоновано інші погляди щодо подальшої розробки теорії ввічливості (О. Дончева-Навратілова, Дж. Ілен, А. Кнап-Потхоф, Дж. Ліч, М. Лочер, С. Мілз, М. Ференчік, С. Фукушіма, Г. Хелд та ін.).

Проаналізувавши існуючі підходи до трактування теорії ввічливості, Б. Фрейзер виділив чотири основні концепції: 1) ввічливість як соціальна норма (С. Іді, Р. Уотс, Б. Хілл); 2) ввічливість як максими спілкування (П. Грайс, Р. Лакофф, Дж. Ліч,); 3) ввічливість як захист «обличчя» (П. Браун і С. Левінсон); 4) ввічливість як дотримання контракту спілкування (Б. Фрейзер і В. Ноулен).

Висновки. Таким чином, можна зазначити, що категорія ввічливості це складова частина мовленнєвого етикету й культури взагалі, вона задається конкретним суспільством на визначеному історичному етапі його розвитку.

Категорія ввічливості має національно-культурну специфіку, знання якої є важливою складовою комунікативної компетенції фахівців для ефективної наукової і ділової комунікації з представниками іншомовних культур.

Література

1. Bolten J. Interkulturelle Kompetenz. Landeszentrale für politische Bildung. — Thüringen, Erfurt, 2007.

2. Бацевич Ф.С. Нариси з комунікативної лінгвістики: Монографія. — Львів, 2003. — 281 с.
3. Формановська Н.І. Речевой этикет. Справочник. — М.: Высшая школа, 1990. — 80 с.
4. Brown P., Levinson S. Politeness some universals in language. — Cambridge University press, 1987. — 345 p.
5. Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації. — Львів, нац. ун-т ім. І. Франка. — К.: Довіра, 2007. — 207 с.
6. Grice P. Logic and conversation. Syntax and semantics. Ed. G. Cole, G. Morgan. — N.Y., 1975. — P. 26–47.
7. Fraser B., Nolen W. The assoziation of deference with linguist form. International journal of sociology of language. — №27. — 1981. — p. 93–109.
8. Fraser B. Perspectives on politeness. — Journal of pragmatics 14/2. — 1990. — p. 219–236.

Печенікова Л.М.

викладач

кафедри української мови та літератури

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА У ФОРМУВАННІ ТОЛЕРАНТНОСТІ

Анотація. У статті розкриваються особливості толерантності як цінність суспільства, яка лежить в основі взаєморозуміння між людьми, що належать до різних культур, національностей і віросповідань.

Ключові слова: толерантність, цінності, глобалізація, міжкультурна взаємодія.

Abstract. In the article the features of tolerance as a public value, which is the basis of mutual understanding between people belonging to different cultures, nationalities and religions.

Key words: tolerance, values, globalization, intercultural interaction.

У реаліях сьогодення соціокультурні трансформації, вікова історія міждержавних і міжрелігійних конфліктів визначили необхідність формувати вміння та навички позитивної взаємодії представників різних культур, виховувати толерантну свідомість та поведінку. Міжкультурна комунікація актуалізує проблему взаєморозуміння, оскільки існування людей в різних культурних просторах формує стереотипи, правила поведінки, ставлення до дійсності, які можуть зашкодити взаєморозумінню, спричинити непорозуміння або міжкультурний конфлікт. Учасники міжкультурного діалогу прагнуть досягти взаєморозуміння та компромісу, де головною умовою є визнання сторонами одне одного як рівноправних, а також побудувати взаємодію на принципах поваги, довіри, доброзичливості, рівності і свободи вибору. Такий тип взаємодії припускає невтручання в особисті справи, зберігає самостійність, що в науковому просторі визначається терміном «толерантність».